

УДК 34(73)(09)«18/19»:349.2-053.2

США: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАБОРОНИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІ ДИТИНИ (XIX – ПОЧАТОК XX ст.)

О. Ригіна

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна
e-mail: elena_rygina@ukr.net*

У статті з'ясовано соціально-правові та економічні проблеми впровадження заборони застосування праці дитини у США в XIX – на початку XX ст.

Ключові слова: дитина, праця, заборона, закон, судове рішення.

Фактично міжнародний правовий механізм захисту прав дитини розпочав формуватися в XX ст. Зокрема, 1946 р. Генеральною асамблеєю ООН було засновано Дитячий фонд ООН (*United Nations Children's Fund; ЮНІСЕФ*) для допомоги дітям, котрі постраждали під час Другої світової війни. В 1959 р. Генеральна асамблея ООН ухвалила Декларацію прав дитини, яка проголошувала забезпечення «щасливого дитинства» для дітей, а 1989 р. – Конвенцію про права дитини. У ст. 32 конвенції передбачено, що держави-учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може бути небезпечною для здоров'я, бути перешкодою для одержання нею освіти чи завдати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку. Однак США ще не ратифікували відповідної Конвенції 1989 р., хоча в цій країні на сучасному етапі можна говорити про достатньо розвинутий механізм захисту прав дитини. Прийняття зазначених міжнародних правових актів було зумовлене реальною ситуацією, пов'язаною з необхідністю захистити природні права дітей і сприяти їхньому здійсненню, оскільки внаслідок свого, дозволимо вжити, «обмеженого соціально-політичного й економічного статусу в суспільстві та державі «діти», вони потребують допомоги у здійсненні більшості прав.

У межах цієї статті зупинимося на розгляді проблеми, з якою стикнулося американське суспільство в XIX ст. – на початку XX ст., пов'язаної із фактично безперешкодним використанням праці малолітніх дітей, в тому числі на таких об'єктах, де були небезпечні для їхнього життя та шкідливі для здоров'я умови праці.

Історії відомо багато фактів застосування праці малолітніх дітей ще з давніх-давен. Навіть такий гуманний за своєю суттю інститут, як усиновлення, відомий ще з часів Стародавнього Вавилону, слугував для того, щоб поповнити склад, особливо матеріально незабезпечених сімей, додатковими робочими руками. Не заперечуємо, що передусім дітей усиновляли в бездітних сім'ях. Однак, врахуємо, що не кожна особа мала можливість купити раба, оскільки вони коштували дорого. Крім цього, їх не було настільки багато, наскільки згодом у Греції та Римі [1, с. 49].

Тоді ж у Вавилоні, згодом у Греції та Римі без будь-яких обмежень застосовувалася праця малолітніх рабів, у тому числі в період патріархального рабства, коли раби ще мали деякі незначні права. У Середземноморських країнах у давнину дітей, як помічників, що несли військове спорядження, брали у військові походи [2]. У Середньовіччі діти з бідних сімей працювали у мануфактурному виробництві, з раних років уже навчалися ремісничим професіям. Наприкінці

XVIII–XIX ст. в Європі та США діти працювали на фабриках, заводах і шахтах на рівні з дорослими, отримуючи заробітну плату звичайно значно нижчу, аніж вони. Є відомості, що станом на 1788 р. більше 60% працівників текстильних фабрик, щоправда, в Англії та Шотландії, були дітьми. Зокрема, й на сучасному етапі в Іспанії, Франції, Англії та інших країнах тисячі дітей шкільного віку не закінчують школу, змушені багато годин працювати разом з батьками або на підставі особистого найму [3, с. 201]. Можливо, саме ця обставина відіграє основну роль в тому, що багато з цих дітей залишаються малограмотними або безграмотними взагалі, не здобувають освіти, яка б забезпечила їм постійну роботу. Відсутність постійної роботи і стабільного заробітку породжує ще одну проблему, пов'язану із погіршенням криміногенної ситуації. Однак, це проблеми сьогодення, наявність яких ми усвідомлюємо, намагаємося пояснити їхні причини, розробити ефективні превентивні заходи.

У часи заснування перших колоній на території сучасних США у відповідному колоніальному суспільстві сім'я вважалася головною його «виробничою одиницею», оскільки її «виживання» (як складової частини суспільства та «виживання» останнього в цілому. – *O.P.*) залежало від її ж здатності виробляти все необхідне для неї, не покладаючись на інших. Однак згодом у XVIII–XIX ст. сім'ю ідентифікували не з головною «виробничою одиницею», а «одиницею заводської системи» [4, с. 478]. Пояснювалося це тим, що всі члени сім'ї, в тому числі діти, працювали у сфері виробництва та обслуговування населення. Розпочався бурхливий розвиток економіки, котрий сприяв розростанню міст. Зокрема, до кінця 70-х років XIX ст. США перетворилися на економічно високорозвинену країну світу. Їхнє населення зросло з 3,9 млн (1790 р.) до 22,3 млн осіб (1850 р.) за рахунок емігрантів, головно із Західної Європи, і цей процес не припинився в середині XIX ст. [5, с. 346–347]. Темпи його зростали у зв'язку з новими світовими потрясіннями, зокрема, після завершення Першої та Другої світових воєн.

У XIX – на початку XX ст. у США праця дітей вважалася звичайною річчю. Завдяки низькій заробітній платні, яка виплачувалася дітям, використання їхньої праці на виробництві приносило високі прибутки підприємцям. Діяло багато заводів і фабрик, де працювали винятково діти. При цьому, діти працювали добровільно та за згодою батьків, якщо вони в них були. В останніх не було вибору, через постійну потребу в додаткових грошах на хліб. Робочі руки, навіть найменші та найслабші, мали самостійно себе прогодувати [6].

В 1851 р. у штаті Массачусетс було прийнято Закон про усиновлення дітей (*Massachusetts Adoption of Children Act, 1851*), ст. 6 якого зобов'язала усиновленого (усиновлену) слухатися свого усиновителя [7]. Це, на нашу думку, сприяло безперешкодному використанню праці малолітніх дітей, яку вони виконували примусово чи добровільно, оскільки навіть в законі наголошувалося на владі батьків над дітьми. Крім цього, 18 грудня 1865 р. набула чинності XIII поправка до Конституції США, якою було скасовано рабство на всій території США. Зазначене, вважаємо, також певною мірою сприяло більшому застосуванню праці малолітніх. Однак малолітні добровільно погоджувалися працювати, щоб прогодувати себе і допомогти сім'ї, оскільки багато чоловіків загинуло під час Громадянської війни (1861–1865 рр.) або ж повернулися інвалідами і були непрацездатними.

Проте, незважаючи на розвиток економіки, в США загострювалися численні соціальні проблеми – бідність, бродяжництво, алкоголізм, криміногенна ситуація та злочинність неповнолітніх. Емігранти, або шукаючи роботу, чи постійно працюючи, не мали змоги приділяти належної уваги дітям. Тому проблеми дитячої

безпритульності та злочинності потребували швидкого вирішення. Для цього, спочатку лише в окремих містах і тільки для хлопців, почали створювати будинки-притулки («*houses of refuge*»). Перший такий розпочав діяти в Нью-Йорку в 1825 р., згодом аналогічні були організовані в Бостоні та Філадельфії. Щодо бездоглядних дівчат і дівчат, які мали нахил до вчинення правопорушень, вони скеровувалися у приватні будинки, де працювали прислугою.

Головним завданням будинків-притулків було утримання хлопців, котрі не мали батьків чи осіб, що їх заміняли, а також, якщо вони були, але не бажали чи не мали змоги піклуватися про них. Виховання дітей повинно було відбуватися у такому дусі, щоб вони стали «повноцінними та працьовитими» членами суспільства. При будинках-притулках функціонували майстерні-магазини. Діти виготовляли взуття та меблі, а кожен працюючий отримував по 10–15 центів на день. Отже, будинок-притулок, унаслідок продажу товарів, виготовлених дітьми, відшкодував кошти, витрачені на їхнє утримання. Якщо хлопці не виготовили стільки продукції, скільки вимагала адміністрація, їх суворо карали [4, с. 479–480].

На Заході та Середньому Заході США безпритульних дітей і дітей, схильних до вчинення злочинів, залучали до роботи у сільському господарстві. Вважали, що саме у сільській місцевості забезпечуватимуться кращі умови для цієї категорії дітей, аніж у будинках-притулках. З одного боку, діти звільнялися від впливу батьків (котрі самі могли бути схильними до вчинення злочинів або ж надто суворими з дітьми; у цьому випадку діти могли відчувати себе незалежними від них. – *О.Р.*). З іншого боку, діти мали заняття та не опинялися на вулицях міст, що з роками перетворилися на «розсадники злочинності та ледарства». Передбачалося, що у сільській місцевості можна буде виховати дітей дисциплінованими, працьовитими та побожними. Діти на фермах працювали на рівні з іншими членами сімей, до них часто застосовували й фізичні покарання, а багато з них вже ніколи не побачили своїх близьких [4, с. 480].

Отже, констатуємо, що характер відповідної праці безпритульних дітей, дітей-злочинців чи дітей, схильних до вчинення злочинів і правопорушень у майстернях-магазиних, що діяли при будинках-притулках, сільському господарстві, був примусовий. Про це свідчить і застосування до дітей фізичних покарань за невиконання чи неналежне виконання покладених обов'язків – якщо вони відмовлялися працювати або не виготовили стільки продукції, скільки від них вимагалось.

Загалом застосування дитячої праці (добровільної та примусової) було цілком загальноприйнятним явищем до часу, поки не почалася кампанія за її скасування [6]. Так, 1907 р. Конгрес США заснував Національний Комітет дитячої праці (*NCLC*), що здійснював перевірки в різних галузях промисловості, передусім, промислового виробництва щодо виявлення фактів застосування праці малолітніх дітей. Однак, у випадку виявлення фактів застосування праці дітей на фабриках чи заводах, ці діти та їхні батьки здебільшого покликалися на те, що діти лише прийшли відвідати останніх, заперечуючи, що вони працюють [2; 6].

Зазначимо, що більшість людей, у тому числі професорів, священників, фінансистів і літераторів відмовлялися визнавати масову експлуатацію американських дітей. Вони погоджувалися, що були лише окремі випадки незаконного використання дитячої праці. Однак ці випадки, на їхню думку, не тільки не були негативним явищем, але навпаки, сприяли розумовому та фізичному розвитку малолітніх працівників (наприклад, зазначені випадки застосування праці безпритульних дітей, дітей-злочинців або дітей, схильних до вчинення злочинів і

правопорушень. – *О.Р.*). Зазначимо, що заборона на законодавчому рівні праці дітей, котрі не досягли 16-річного віку, сприяла б зменшенню доходів роботодавців.

У 1908 р. фотографом Національного Комітету дитячої праці розпочав працювати Льюїс Хайн, найвідоміший фотопроект котрого був присвячений праці малолітніх трудівників. Упродовж 1908–1912 рр. він подорожував США, від Атлантичного до Тихоокеанського узбережжя, фотографуючи малолітніх робітників – шахтарів, ткачів, портових вантажників, кочегарів, наймитів, прибиральників. Л. Хайну погрожували фізичною розправою, виганяли за межі заводів і фабрик, оскільки його фотографії розповідали правду про масове застосування дитячої праці в США. На деяких з фотографій були лаконічні супровідні підписи, що їх робив самим Л. Хайн – «Вантажник Оуенс. 12 років. Не вміє читати. Не знає алфавіт. Каже: «Так, я хочу вчитися, але не можу, весь час працюю на фабриці вже 4 роки». «Одна з працівниць текстильної фабрики. Іноді працює вночі. Виконує будь-яку роботу за 48 центів в день. Відповідаючи про свій вік, вона говорить: «Я не пам'ятаю», а потім каже: «Я недостатньо доросла для роботи, але роблю її не гірше, ніж дорослі». З 50-ти працівниць тут 10 дітей її віку» [6].

Зважаючи на зазначене випадки застосування праці дітей у США у XIX – на початку XX ст., у тому числі малолітніх, можна зробити висновок про те, що це суспільство на відповідному етапі ще не погоджувалося визнавати життя та здоров'я дитини суспільною цінністю. Знадобилися роки для того, щоб заборона застосування праці була прийнята на загальнодержавному (федеральному) рівні. Так, перший федеральний закон, який регулював застосування праці дитини, було ухвалено Конгресом США в 1916 р. (*Keating-Owen Child Labor Act of 1916*) за пропозицією сенатора Альберта Дж. Беверіджа [8]. Цей невеликий за обсягом закон (всього сім статей) забороняв застосування праці дітей, які не досягли 14-річного віку на відвантажувальних роботах, консервних заводах, майстернях, фабриках; дозволялася праця дітей у віці від 14 до 16 років, але не більше, ніж 8 год на добу і шість днів у тиждень. Вказані обмеження мали реалізовуватися так: заборонено продаж та експорт будь-якої продукції, яка виготовлялася, пакувалася чи перевозилася завдяки праці осіб, які не досягли 14-річного віку [9]. Щоправда, Верховний Суд США визнав цей закон неконституційним (рішення у справі «*Гамер проти Дагенхарта*», 1918 р.), оскільки, на його думку, положення закону незаконно делегували федеральному уряду право регулювати торгівлю між штатами [8], (котра повинна регулюватися Конгресом, відповідно до Конституції США 1787 р.).

Проте боротьба навколо впровадження заборони застосування дитячої праці не припинилася з огляду на те, що Верховний Суд США 1918 р. визнав цілком допустимим, щоб малолітні діти працювали. У 30-х роках XX ст. у багатьох штатах було прийнято закони, які забороняли працю малолітніх дітей у важкій промисловості, але такі на практиці не змінили ситуації, оскільки вони продовжували працювати на фабриках, заводах, у сільському господарстві. Щоправда, ці заборони не розповсюджувалися на дітей-емігрантів. Траплялися випадки, коли в певного роботодавця працювали по 72 год на тиждень члени однієї сім'ї разом з малолітніми дітьми.

У 1938 р. Конгрес США прийняв федеральний закон «*Про справедливі трудові стандарти*» (визначав розмір мінімальної заробітної плати та максимальну тривалість робочого часу), а 1941 р. його конституційність було підтверджено Верховним Судом США. Відповідно до закону, жодна дитина не мала працювати більше 40 год на тиждень; мінімальна заробітна плата становила 40 центів на годину.

Неповнолітнім до 16 років було заборонено працювати у галузях промисловості, визначених небезпечними для життя та здоров'я. Діти могли працювати у час, вільний від навчання, під час канікул, і тільки певну кількість годин на день [2].

Так, тривалий час у США і в багатьох інших державах, в яких на сучасному етапі досить розвинутий механізм захисту прав дитини, не було заборони використання праці малолітніх. Зважаючи на вказані випадки застосування праці дітей у США в XIX – на початку XX ст., у тому числі малолітніх, можна зробити висновок про те, що це суспільство на відповідному етапі ще не погоджувалося визнавати життя та здоров'я дитини суспільною цінністю. Значна частина суспільства розглядала дітей як дешеву робочу силу, заперечуючи, що тяжкі умови праці й фактична відсутність відпочинку негативно позначаються на фізичному та психологічному розвитку дітей. Вважаємо, що використанню дитячої праці сприяв інститут усиновлення, а також скасування рабства. Малолітні діти працювали у важких і небезпечних для життя та здоров'я умовах, у шахтах, на фабриках і заводах, багато годин у день, не відвідуючи школи та залишаючись безграмотними. Ця ситуація була простежена внаслідок бідності населення, відсутності імперативної норми щодо необхідності отримання шкільної освіти. Встановлені вже на початку XX ст. обмеження щодо застосування праці малолітніх спочатку належно не дотримувалися на практиці. Згодом, 1938 р. було прийнято федеральний закон «Про справедливі трудові стандарти», що забороняв застосування праці малолітніх у важких і небезпечних умовах, містив гарантії щодо виплати дітям мінімальної заробітної плати та максимальної тривалості робочого часу. Щоправда, вказані гарантії почали повною мірою застосовуватися на практиці лише з 1941 р. після визнання конституційності цього закону Верховним Судом США.

Список використаної літератури

1. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу : навч. посібник / Б.Й. Тищик. – Львів : Світ, 2001. – 384 с. – С. 49.
2. Pakhare J. History of Child Labor / Jayashree Pakhare. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до : <http://www.buzzle.com/articles/history-of-child-labor.html>
3. Зенин И.А. Гражданское и торговое право зарубежных стран: учеб. пособие / И.А. Зенин. – М. : Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. – 238 с. (Основы наук) – С. 201.
4. Bohm R.M. Introduction to criminal justice / Robert M. Bohm, Keith N. Haley. 3rd –ed. – California : Woodlands Hills, 2002.
5. Тимошина Т.М. Экономическая история зарубежных стран : учеб. пособ. – 4-е изд., доп. / Т.М.Тимошина. – М., 2003.
6. Манчук А. Детский труд глазами Льюиса Хайна / Интернет-журнал «Ліва». [Електронний ресурс]. – Режим доступу до : <http://liva.com.ua/lewis-hine.html>
7. Massachusetts Adoption of Children Act, 1851. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до : http://pages.uoregon.edu/adoption/ar_gifchive/MassACA.htm
8. Keating-Owen Child Labor Act of 1916 (1916). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до : [http://www.ourdocuments.gov/print_friendly.php?flash=true&page=&doc=59&title=Keating-Owen+Child+Labor+Act+of+1916+\(1916\)](http://www.ourdocuments.gov/print_friendly.php?flash=true&page=&doc=59&title=Keating-Owen+Child+Labor+Act+of+1916+(1916))
9. Keating-Owen Child Labor Act of 1916. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до : <http://patriotpost.us/document/keating-owen-child-labor-act-of-1916/>

**США: ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ ЗАПРЕТА ПРИМЕНЕНИЯ
ТРУДА РЕБЕНКА (XIX – НАЧАЛО XX В.)**

Е. Ригина

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, 79000 Львов, Украина*

В статье определены социально-правовые и экономические проблемы внедрения запрета применения труда ребенка в США в XIX – в начале XX века.

Ключевые слова: ребенок, труд, запрет, закон, судебное решение.

**USA: INTRODUCTION OF THE PROHIBITION
OF CHILD LABOUR (XIX – EARLY XX CENT.)**

О. Ryhina

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str. 1, UA - 79000 Lviv, Ukraine*

The article is devoted to the socio-legal and economic problems of introduction of the prohibition of child labour in the USA in XIX – early XX century.

Key words: child, labour, prohibition, law, judgement.

*Стаття: надійшла до редакції 25.12.2012
прийнята до друку 14.01.2013*